

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
Факультет дошкільної і початкової освіти
імені Валентини Волошиної
Кафедра початкової освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«ПЕДАГОГІЧНА ЕТИКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ
ШКОЛИ ЯК УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА»**

Студентки 2 курсу МАП групи
Освітньої програми:
Початкова освіта. Психологія
Спеціальності 013 Початкова освіта
Ступеня вищої освіти магістр
Христюк Ангеліни Михайлівни

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент Любчак Л. В.

Розширена шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____
_____ (підпис) (прізвище та ініціали)
_____ (підпис) (прізвище та ініціали)
_____ (підпис) (прізвище та ініціали)
_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	10
1.1. Педагогічна етика вчителя початкової школи: дефінітивна характеристика	10
1.2. Соціалізація дітей молодшого шкільного віку як психолого-педагогічний феномен	16
1.3. Етика вчителя як фактор соціально-психологічного розвитку молодшого школяра	24
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВПЛИВУ ЕТИКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ	33
2.1. Експериментальна перевірка впливу етики вчителя на стан сформованості соціальної компетентності учнів	33
2.2. Використання вчителем прийомів формувального оцінювання у налагодженні етичної взаємодії та ефективного зворотного зв'язку з учнями	43
2.3. Запровадження інтерактивного навчання задля успішної соціалізації молодших школярів	54
2.4. Організація та проведення ранкових зустрічей у Новій українській школі	61
2.5. Створення правил класу як один із способів успішної соціалізації молодших школярів	69
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Реалізація нової освітньої парадигми в Україні викликає потребу в удосконаленні освітнього процесу з урахуванням світових тенденцій. У ХХІ столітті бути успішним означає вдосконалювати навички роботи з людьми, такі як комунікація, взаємодія, співпраця. Суспільні навички вже стали характеристиками, яких вимагає більшість працедавців. Завдання сучасної системи освіти – підготовка активної, відповідальної, свідомої, вільної, творчої особистості, здатної співпрацювати і досягати успіху.

Головною дійовою особою в школі є вчитель, і вирішувати проблеми, долати певні психолого-педагогічні труднощі учнів у процесі навчання доводиться йому. Особливе значення це набуває в початковій школі, тому що позиція, яку займає дитина на цьому етапі, закладає основи її подальшого ставлення до процесу опанування знаннями і багато в чому визначає соціальний стан у дитячому колективі.

Особистісні особливості вчителя початкових класів, його культура, педагогічні здібності, ставлення до дітей і навіть риси характеру роблять позитивний або негативний вплив на особистість школяра, так як навчання і виховання в початковій школі переплітаються особливо тісно.

У Законі України «Про загальну середню освіту» зазначено, що «освіта має бути спрямована на забезпечення всебічного розвитку особистості. Реалізація цих завдань може забезпечуватись лише за умови здійснення особистісно зорієнтованого навчання, виховання та розвитку дитини» [33]. Прерогативами осучаснення освіти, відповідно до «Концепції нової української школи», є «створення передумов для індивідуалізації та диференціації навчання; формування життєвої, соціальної, комунікативної та комп'ютерної компетентності учнів; забезпечення послідовності навчального змісту й вимог до його засвоєння між дошкільною, початковою, основною та старшою ланками» [56].

Концепція Нової української школи окреслює новий зміст освіти, заснований на формуванні необхідних для успішної самореалізації в

суспільстві компетентностей та наскрізних умінь, серед яких критичне і системне мислення; здатність логічно обґрунтовувати позицію; ініціативність; творчість; уміння вирішувати проблеми; оцінювати ризики; уміння конструктивно керувати емоціями; застосовувати емоційний інтелект; здатність до співпраці в команді [56]. Ключові компетентності й наскрізні вміння створюють «канву», яка є основою для успішної самореалізації учня як особистості, громадянина.

Особливого значення надається проблемі формування цілісної особистості молодшого школяра на засадах компетентнісного підходу, про що зазначається у Державному стандарті початкової освіти [22]. Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [22, с. 1].

У процесі реформування системи освіти та виховання компетентнісний підхід стає дедалі актуальнішим. Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми, – зазначено у Законі України «Про освіту» [33].

Науковці стверджують, що особистісне і соціальне зростання (соціалізація) мають перебувати у тісному взаємозв'язку. Важливість обґрунтування теоретичних аспектів дослідження процесу соціалізації і формування соціальної компетентності молодших школярів у контексті сучасних освітніх вимог сьогодні спонукає дослідників до більш ґрунтовної розробки даної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про посилення уваги науковців до проблем становлення особистості молодших школярів:

- компетентнісний підхід у системі початкової освіти є предметом наукового дослідження: Н. Бібік, Г. Гавришак, І. Гудзик, Я. Кодлюк, О. Локшиної, О. Овчарук, О. Пошетун, О. Савченко та ін.;
- процес соціалізації молодших школярів вивчають О. Кравченко, В. Кравець, Н. Лавриченко та ін.;
- різні аспекти формування соціальної компетентності знаходимо у роботах А. Бочагової, З. Возної, М. Докторович, І. Зимньої, О. Кононко, А. Мудрик, Т. Смагіної, В. Шахрай та ін.

Нові пріоритети і цінності цілей освіти в умовах розвитку нашого суспільства змінили технократичний підхід до освіти на культурно-гуманістичний. Ця перебудова зробила доволі актуальною роль етики. Гуманізм, демократизація, свобода особистості як провідні завдання розбудови українського суспільства висувають найвищі вимоги до людського сумління і відповідальності, моральної свідомості особистості.

Роль етики як філософсько-педагогічної складової духовної сфери людини завжди привертала увагу просвітителів, науковців, педагогів. Ідеї морального вдосконалення вчителя, педагога знаходимо в працях мислителів античності (Аристотель, Демокрит, Квінтіліан, Платон, Сократ), представників класичної філософії (Г. Гегель, І. Кант), зарубіжних (Й. Герbart, Д. Локк, Я. Коменський, М. Монтень, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо) та українських (Г. Ващенко, Б. Грінченко, О. Духнович, А. Макаренко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський) дослідників і педагогів.

Значення професійної етики у врегулюванні різних видів діяльності було темою досліджень багатьох учених у сфері філософії й етики (Т. Аболіна, Р. Апресян, В. Видишенко, Н. Вознюк, А. Гусейнов, А. Разін, М. Тофтул, Р. Хорн). Концепції та теорії, що розкривають основні філософсько-педагогічні проблеми етики, викладені в працях В. Андрущенка, Г. Васяновича, Е. Грішина, І. Зязюна, В. Малахова, В. Чернокозової і І. Чернокозова.

Проблеми формування та виховання етичної культури, моральної саморегуляції, моральних якостей майбутніх учителів у процесі професійної підготовки знаходимо в працях Н. Молодиченко, О. Пономаренко, Л. Хоружої.

У центрі уваги вітчизняних науковців були проблеми впливу етики вчителя на соціалізацію учнів молодшого шкільного віку, а також виховання та формування морально-етичних цінностей у дітей (Т. Вечерок, С. Гаряча, О. Гордійчук, А. Залізник, О. Кисельова, В. Салко, І. Сопівник, Н. Шагай та ін.).

Водночас у науковій літературі недостатньо висвітлені теоретичні аспекти й методичні рекомендації щодо організації процесу соціалізації молодших школярів, формування їх соціальної компетентності та вплив педагогічної етики на розвиток соціальної компетентності учнів. Актуальність окресленої проблеми зумовила вибір теми дипломного дослідження: **«Педагогічна етика вчителя початкової школи як умова соціалізації молодшого школяра».**

Об'єкт дослідження: процес соціалізації молодших школярів.

Предмет дослідження: психолого-педагогічні умови впливу етики вчителя на процес соціалізації і розвиток соціальної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічні умови впливу етики вчителя на розвиток соціальної компетентності молодших школярів.

З огляду на мету визначено такі **завдання дослідження:**

- проаналізувати стан досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній науці та освітній практиці та з'ясувати сутність понять «соціалізація», «соціальна компетентність», «педагогічна етика»;
- з'ясувати особливості соціалізації молодших школярів та визначити роль етики вчителя як фактору соціально-психологічного розвитку учнів;
- експериментально перевірити вплив етики вчителя на рівень сформованості соціальної компетентності молодших школярів;

– обґрунтувати психолого-педагогічні умови впливу етики вчителя на розвиток соціальної компетентності молодших школярів.

Гіпотеза: в основу нашого дослідження лягло припущення про те, що оптимізувати розвиток соціальної компетентності учнів як результату соціалізації молодших школярів в освітнього процесу Нової української школи можна за умови дотримання вчителем принципів педагогічної етики.

Відповідно до поставлених завдань та з метою доведення гіпотези застосовано комплекс **методів наукового дослідження:**

- теоретичних: аналіз і синтез, порівняння, класифікація, узагальнення, що дало змогу розкрити стан розробки проблеми дослідження;
- емпіричних: вивчення педагогічного досвіду шляхом аналізу інтернет-ресурсів та опитування вчителів; спостереження освітнього процесу, анкетування та тестування учнів для діагностики стану сформованості соціальної компетентності; методи обробки результатів дослідження: групування, статистичні методи; педагогічний експеримент.

Теоретичне значення дослідження визначається обґрунтуванням психолого-педагогічних умов впливу етики вчителя на розвиток соціальної компетентності молодших школярів та з'ясуванням способів формування соціальної компетентності учнів молодшого шкільного віку в освітньому процесі Нової української школи. Набуло подальшого розвитку положення про можливість цілеспрямованого розвитку соціальної компетентності молодших школярів у процесі організації навчання та позаурочної роботи.

Практичне значення полягає в систематизації форм та методів навчально-виховної роботи вчителя початкової школи, що забезпечують етичну взаємодію педагога з учнями, з метою розвитку соціальної компетентності молодших школярів; формулюванні рекомендацій учителям початкової школи щодо способів організації етичної взаємодії всіх учасників освітнього процесу НУШ.

База дослідження: Дослідно-експериментальна робота проводилась нами на базі ліцею № 1 Калинівської міської ради Вінницької області.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Нові педагогічні виміри професійного розвитку майбутніх учителів: сучасні реалії та виклики», тема: «Роль учителя у процесі соціалізації молодших школярів в умовах воєнного стану», (Бердянськ, 15 листопада 2023 року); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми педагогічної освіти в контексті євроінтеграції: теорія, практика, інновації», тема: «Особливості соціалізації молодшого школяра в умовах дистанційного навчання» (Миколаїв, 9 листопада 2023 року); X Всеукраїнській науково-практичній конференції «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика», тема: «Вплив педагогічної етики на соціалізацію молодших школярів з особливими освітніми потребами» (Умань, 28 березня 2024 року); II Міжнародної науково-практичної конференції «Початкова освіта сьогодення: проблеми та перспективи вирішення», тема: «Психолого-педагогічні умови соціалізації молодшого школяра» (Переяслав, 20 березня 2024 року); VIII Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти», тема: «Етика вчителя як фактор соціально-психологічного розвитку молодшого школяра» (Вінниця, 25-26 березня 2024 року); VII Всеукраїнських психологічних читаннях «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів», тема: «Соціалізація учнів молодшого шкільного віку в умовах Нової української школи», (Умань, 17 квітня 2024 року); Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Наукові перспективи та методичні інновації в розвитку початкової освіти», тема: «Соціальна компетентність як результат соціалізації молодшого школяра» (Вінниця, 18 квітня 2024 року).

Основні результати дослідження висвітлено у 2 **публікаціях** автора.

1. Любчак Людмила, Федчишина Ангеліна. Етика вчителя як фактор соціально-психологічного розвитку молодшого школяра. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності*

дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 26-27 березня 2024 р.) / за ред. Н.О. Пахальчук, Т.М.Кривошеї; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця, 2024. Вип. 13. С.92-95.

2. Федчишина Ангеліна. Соціальна компетентність як результат соціалізації молодшого школяра. *Наукові перспективи та методичні інновації в розвитку початкової освіти: збірник матеріалів I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 18 квітня 2024 р.) / редкол.: Н. Олійник, В. Імбер, Н. Казьмірчук, Г. Кіт, Н. Комарівська, Л. Любчак, Н. Стахова, Ю. Бондар; за заг. ред. Н. Олійник. Вінниця, 2024. Вип. 1. С. 451-456.*

Структура наукової роботи. Наукова робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг наукової роботи 122 сторінок, основний текст представлено на 80 сторінках. Список використаних джерел нараховує 95 найменувань.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження на основі проаналізованих наукових джерел нами визначено теоретичні засади проблеми впливу педагогічної етики на рівень сформованості соціальної компетентності як результату соціалізації учнів молодшого шкільного віку, здійснено обґрунтування психолого-педагогічних умов впливу етики вчителя початкової школи на процес соціалізації учнів в освітньому процесі початкової школи.

Вважаємо, що однією з провідних вимог до сучасного педагога є професійна етика. Педагогічна етика як провідна *soft skills* учителя початкових класів відіграє важливу роль у всебічному розвитку молодших школярів та сприяє успішній соціалізації учнів. І звичайно, вона обґрунтовує педагогічну мораль, обов'язки, самосвідомість і відповідальність.

Формування етичної компетентності та моральних якостей вчителя – проблема, яка розглядалася ще у працях Аристотеля, Я. Коменського, К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін. учених минулого та сучасності. Ми повністю погоджуємося з думкою В. Сухомлинського, який стверджував, що професійна етика педагога є системним утворенням і її головними структурними компонентами є: наукова ерудиція і науковий світогляд, педагогічна майстерність, культура спілкування і культура мовлення, духовне багатство, прагнення до самовдосконалення.

У своїй роботі ми будемо опиратися на дослідження проблем педагогічної етики (Є. Гришин, В. Наумчик, Є. Савченко, І. Синиця, В. Писаренко, В. Чернокозова, І. Чернокозов, Л. Шевченко та ін.), які виокремлюють такі її *особливості прояву*: любов до дітей, повага й вимогливість до них, вміння знайти ефективний виховний вплив на особистість і колектив, справедливість, комунікабельність, високий рівень зовнішньої та внутрішньої культури. За основу беремо вчення І. Зязюна, який педагогічну етику вважав нормативною основою вчительської професії та характеризував її, як відображення загальнолюдських стосунків, сутність

морально-психологічної сторони діяльності вчителя, професійну особливість його поведінки у взаєминах з усіма учасниками освітнього процесу.

Нами з'ясовано, що молодший шкільний вік є сенситивним періодом формування соціальної компетентності особистості. У цей період відбувається формування готовності до співпраці, роботи в команді, розвиваються комунікативні навички, здатність приймати власні рішення і прагнути до розуміння власних потреб і вимог. Основні моральні якості, які цінуються молодшими школярами – це і є базові нормативні засади педагогічної етики. Потреба молодших школярів у прояві вчителем високих моральних якостей визначається відповідними віковими особливостями цього періоду.

Молодший шкільний вік є періодом життя, коли закладається підґрунтя соціального розвитку – відбувається становлення духовних цінностей, ставлення до оточення, досвід просоціальної поведінки. Саме тому вже на етапі навчання у початковій школі в учнів мають формуватися основи soft skills – м'яких навичок, які також називають надпрофесійними. Такі навички дозволяють дітям адаптуватись до різних життєвих ситуацій, успішно взаємодіяти з іншими людьми та бути максимально ефективними. Від дотримання педагогом норм педагогічної етики великою мірою залежить рівень сформованості у молодших школярів м'яких навичок та їх соціального розвитку.

Учителю початкових класів варто знати та дотримуватися у своїй діяльності найпоширеніших *етичних вимог* у ставленні до особистості: визнання людських прав, повага до всіх об'єктів спілкування, педагогічний оптимізм, розуміння душевного стану дитини, емпатійне ставлення до вихованців, ненасильницьке формування потрібних якостей, прагнення підняти авторитет учня, виявлення інтересу до справ і потреб кожної дитини.

Важливим аспектом формування м'яких навичок в учнів є належний рівень готовності до цього вчителів. За основу у визначенні поняття «*емоційно-етична компетентність*» ми беремо Професійний стандарт учителя, у якому

зазначається, що володіння даною компетентністю дасть учителеві змогу формувати наскрізні уміння в учнів. Зміст цієї компетентності передбачає здатність усвідомлювати особисті відчуття та почуття, потреби, керувати власними емоційними станами, здатність до усвідомленої, конструктивної й екологічної взаємодії з учасниками освітнього процесу, здатність усвідомлювати й поціновувати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі.

Соціалізацію визначають як процес формування особистості у певних соціальних умовах; процес засвоєння особою соціального досвіду, у ході якого вона перетворює соціальний досвід у власні цінності та орієнтації, вибірково залучає до своєї системи поведінки ті норми і шаблони, які прийняті у суспільстві. Засвоєння соціального досвіду здійснюється поетапно: на кожній стадії соціалізації спрацьовують різні механізми, що забезпечують становлення різних новоутворень, важливих для формування особистості.

Позитивним результатом соціалізації є сформованість в учнів соціальної компетентності, яка в загальному вигляді розуміється як сукупність індивідуальних особливостей особи, що забезпечують найбільшу успішність в значимій для цього індивіда діяльності, позитивне самовідчуття і емоційну задоволеність життям в цілому

У своєму дослідженні ми будемо опиратися на визначення *соціальної компетентності* молодшого школяра, яка полягає в його здатності на основі набутих знань й особистісного досвіду відповідно до своїх вікових можливостей ефективно взаємодіяти з іншими та вирішувати соціальні проблеми, з якими він зустрічається у своєму повсякденному житті. Вона визначає його здатність до повноцінного життя в соціумі, вмінні адаптуватися до змінних умов середовища.

Проведене експериментальне дослідження щодо перевірки впливу етики вчителя на стан сформованості соціальної компетентності учнів передбачало три етапи: на першому етапі було перевірено прояв якостей етичної поведінки з боку вчителів початкової школи (вивчення передового педагогічного досвіду,

анкета для батьків «Школа, вчитель, дитина очима батьків», психомалюнок «Моя вчителька», творча робота «Моя перша вчителька»); на другому етапі експериментального дослідження було перевірено стан сформованості соціальної компетентності учнів (тест «Хто Я?», методика «Рукавичка», завдання на виявлення рівня моральної децентрації, анкетування «Рівень соціальної компетентності»); на третьому етапі було здійснено обґрунтування педагогічних умов, за яких способи етичної взаємодії педагога та учнів в освітньому процесі початкової школи сприяли б підвищенню рівня сформованості соціальної компетентності молодших школярів.

На основі теоретичного та емпіричного аналізу ми можемо стверджувати, що рівень сформованості етичних якостей учителів є достатнім. Вони займаються саморозвитком, удосконалюють професійні та морально-етичні якості, дбають про особистісний розвиток, наполегливо працюють над розвитком моральних якостей в учнів.

У кваліфікаційній роботі нами виділено критерії (мотиваційний, когнітивний, особистісний, поведінково-діяльнісний, рефлексивно-регуляторний) та конкретизовано показники діагностики рівнів сформованості соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку. Здійснено діагностику рівнів сформованості соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку за кожним з окреслених критеріїв. Результати проведення констатувального експерименту свідчать про недостатній рівень сформованості соціальної компетентності в дітей молодшого шкільного віку.

Нами обґрунтовано *психолого-педагогічні умови* впливу етики вчителя початкової школи на процес соціалізації учнів:

- використання вчителем прийомів формувального оцінювання у налагодженні етичної взаємодії та ефективного зворотного зв'язку з учнями;
- запровадження інтерактивного навчання задля успішної соціалізації молодших школярів;
- систематичне проведення ранкових зустрічей згідно визначеного алгоритму та з використанням ігрових прийомів;

- створення спільно з учнями правил класу та неухильне їх дотримання як один із способів успішної соціалізації молодших школярів

Нами з'ясовано, що досягнення окреслених завдань має здійснюватися на засадах інтегрованого та діяльнісного підходів до організації освітнього процесу. У методичній літературі та практичному досвіді учителів початкової ланки освіти представлено широкий спектр форм, методів та засобів ефективного формування соціальної компетентності молодших школярів.

Таким чином, у молодшому шкільному віці відбувається формування готовності дитини до співпраці, роботи в команді, розвиваються комунікативні навички, здатність приймати власні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях. У процесі активної групової і колективної освітньої діяльності та спілкування у молодшого школяра формується соціальна компетентність, що включає певну систему знань, умінь і навичок індивідуальної та групової взаємодії та здатність моделювати й оцінювати свою поведінку відповідно до соціальних норм і правил.

Однак, проведене дослідження та отримані результати не охоплюють всі аспекти заявленої проблеми. Перспективними можуть бути подальші дослідження, що визначають роль батьків у формуванні соціальної компетентності учнів, а також використання різних видів театралізованої діяльності як важливого способу соціалізації молодших школярів. Вивчення потребує проблема соціалізації учнів в умовах дистанційного та змішаного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрюк С. Дидактична гра. Початкова освіта. Сер. Шкільний світ. 2014. № 10 (трав.). С. 39-43.
2. Басюк Н.А., Гужанова Т.С., Рудницька Н.Ю. Формування соціальної компетентності молодших школярів у навчально-виховному процесі початкової школи. *Проблеми освіти*. 2015. № 84. С. 10-14.
3. Бех І. Д. Молодший школяр у виховному просторі міжособистісних взаємин. Початкова школа, 2000. №5. С. 1-5.
4. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник. К. : Либідь, 2008. 818 с.
5. Бех І.Д. Виховання особистості: У двох книгах. Книга перша: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навчально-методичний посібник. К.: Либідь, 2003. 278 с.
6. Білоус І. І. Ділові ігри з педагогічної етики : методичний матеріал. Київ : Шкільний світ, 2016. 144 с.
7. Білоус І. Професійна етика вчителя : прес-конференція. Завуч, 2017. Березень (№ 5). С. 8-15.
8. Білоусова В.О. Теорія і методика гуманізації відносин старшокласників у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи. Монографія. К: ІЗМН, 1997. 192 с.
9. Бобир О. В. Етикет учителя : навчально-методичний посібник. Київ : Слово, 2009. 216 с.
10. Болсун С. А. Азбука для вчителя : театральні програмки. Харків : Основа, 2014. 144 с.
11. Боровець О. В., Демчук М. В. Особливості формування соціальної компетентності молодших школярів. *Інноватика у вихованні*. 2017. Вип. 5. С. 109–115.
12. Верещак Є. Когнітивно-духовний діалог вчителя та молодшого школяра: інтереси, асоціації, досвід/ Початкова школа, 2014. № 12. С. 49-51.
13. Вербицький В. В. Формування ключових компетентностей учнів – основне завдання навчального закладу. *Формування базових*

компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів. Київ, 2013. С. 32-37. Електронна бібліотека НАПН України. [Електронний ресурс]. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/2372/> (дата звернення: 16.09.2024).

14. Вирішення конфліктів у сфері освіти. *Інформаційно-ресурсний центр «Дитинство без насильства»* / сайт Українського фонду «Благополуччя дітей» 2004–2019. [Електронний ресурс]. URL : <https://rescentre.org.ua/poperedzhennia-zhorstokoho-povodzhennia-z-ditmy/virishennia-konfliktiv-u-sferi-osviti> (дата звернення: 18.10.2024)

15. Вікова і педагогічна психологія: навч. посібник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук. К. : Освіта 2007. 400 с.

16. Гайдук Н.М. Концептуальні засади застосування посередництва при розв'язанні конфліктів. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2003. № 6. С. 147-157.

17. Галаган І. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у початкових класах. Початкова школа. 2013. № 2. С. 33-34.

18. Гончарова-Горянська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. Рідна школа. 2004. № 7-8. С. 71-74.

19. Гавриленко Л. Ф. Що таке толерантність і нетерпимість : урок. *Все для вчителя*. 2012. Жовтень (№ 19-20). С. 74-75.

20. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 243 с.

21. Данилейко С.І. Шляхи формування соціальної компетентності учнів початкової школи. *XIV міжнародна наукова інтернет-конференція advanced technologies of science and education* (19-21.04.2018) [Електронний ресурс]. URL : <http://intkonf.org/danileyko-si-shlyahi-formuvannya-sotsialnoyi-kompetentnosti-uchniv-pochatkovoyi-shkoli/> (дата звернення: 20.08.2024)

22. Державний стандарт початкової освіти: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/87-2018> (дата звернення: 21.09.2024)

23. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / А. Богуш, Л. Варяниця, Н. Гавриш та ін. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.

24. Доброго ранку! Ми раді, що ви тут! Посібник для педагогів з проведення ранкової зустрічі / Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». 2016. 54 с. [Електронний ресурс]. URL : <http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/> (дата звернення: 15.07.2024)

25. Докторович М. О. Соціальна компетентність : співвідношення наукових категорій. *Матеріали IX між нар. наук.-практ. конф. «Наука та освіта – 2006»*. Т. 2. Педагогічні науки. Дніпропетровськ, 2006. С. 81-89.

26. Докторович М. Соціальна компетентність як наукова проблема. *Психологія і суспільство*. 2009. № 3. С. 144-147.

27. Долинська Л.В. Психологія конфлікту : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : Каравела, 2010. 303 с.

28. Донцов А. В. Моральна культура вчителя : монографія. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2008. 240 с.

29. Дурманенко Є.А. Конфлікти в педагогічному процесі : моногр. Луцьк : РВК «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. 287 с.

30. Дуткевич Т.В. Вікові особливості міжособистісних конфліктів з участю дітей. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Психологічні науки*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський нац. університет імені Івана Огієнка, 2009. Вип.2. С. 62-70.

31. Жовтун В. Нова українська школа: як нову концепцію Міністерства тестують у Вінниці. Вежа: Вінницький інформаційний портал. 2017. 4 жовтня. [Електронний ресурс]. URL : <https://vezha.vn.ua> (дата звернення: 12.09.2024).

32. Загородня А. А. Особистість учителя у педагогічній спадщині І. О. Синиці : автореф. дис. канд. пед. наук : «Загальна педагогіка та історія педагогіки»; ДВНЗ Переяслав-Хмельницький державний педагогічний ун-т імені Григорія Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2012. 19 с.

33. Закон України «Про освіту» (Прийняття від 05.09.2017. Набрання чинності 28.09.2017). [Електронний ресурс]. URL : <http://osvita.ua/legislation/> (дата звернення: 20.10.2024).

34. Зозуляк-Случик Р. В. Теоретичні і методичні засади формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах : автореф. дис. д-ра пед. наук : теорія і методика проф. освіти. Київ, 2020. 18 с.

35. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. К : МАУП, 2000. 312 с.

36. Ізотова Є.І. Індивідуалізація професійної діяльності педагогів і психологів і її вплив на соціалізацію молодших школярів. Психологія і школа. 2010. №1. С. 24-39.

37. Інтерактивний посібник-глосарій для вчителів початкових класів EdEra Books. [Електронний ресурс]. URL : <https://edera.gitbooks.io/glossary> (дата звернення: 10.09.2024).

38. Кіт Г.Г., Василюк А.В., Любчак Л.В. Булінг в учнівському колективі молодших школярів: феномен, протидія. *Особистість в кризових умовах та екстремальних ситуаціях життя: колективна монографія*. Івано-Франківськ: НАІР, 2024. С. 139-152.

39. Коваленко В.В. Формування соціальної компетентності учнів молодших класів в умовах сучасного інформаційного простору. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 6 (37)/ С. 37-40.

40. Коваленко В.В. Використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10. Київ, 2018. 286 с.

41. Комарівська Н.О., Любчак Л.В., Дабіжа Л.П. Культура мовлення і спілкування як складові фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Збірник наукових праць. Серія: Педагогіка і психологія*. Випуск 73. 2023. С. 63-68

42. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) / Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І., Овчарук О. В., Паращенко Л. І., Пометун О. І., Савченко О. Я., Трубачовна С. Є. К. : Видавництво «К.І.С», 2004. 112 с.

43. Кравченко Т.В. Сутнісні характеристики соціалізації. Педагогіка і психологія. № 3 (56). 2007. С. 11–19.

44. Кравченко Т. В. Теоретико-методичні засади соціалізації дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.07 “Теорія і методика виховання”. К., 2010. 40 с.

45. Крузе-Брукс О. А. Формирование социальной компетентности учащихся начальной школы средствами учебной кооперации : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. 2008. 176 с.

46. Лепіхова Л. Соціально-психологічна компетентність у психологічній взаємодії. Вища освіта України. 2004. № 3. С. 16-21.

47. Ліннік О. О. Система підготовки майбутнього вчителя до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкової школи : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. Старобільськ, 2016. 520 с.

48. Лукашевич М.П. Соціалізація. Виховні механізми і технології: навч.-метод. посіб. К.: ІЗМН, 1998. 112 с.

49. Любчак Л.В. Професійна готовність соціального педагога до розвитку емоційної сфери молодших школярів. Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». Серія: Психологія. Педагогіка. №11 Київ, КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2009. С. 156-161.

50. Любчак Л.В., Дабіжа Л.П. Підготовка майбутнього педагога до реалізації принципів педагогіки партнерства. *Development trends in pedagogical and psychological sciences: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine: monograph / edited by authors*. 1st ed. – Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2018. p. 539-560.

51. Любчак Л. В. Професійні компетентності педагога нової української школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2020. № 61. С. 140-145.

<https://drive.google.com/file/d/1QJXV6UDOhjDsUwQk7dzY9Kfi9qNVcMCH/view>.

52. Любчак Л.В., Демченко О.П., Комарівська Н.О. Партнерство учителя початкової школи з батьками в організації дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* / Зб. наук. пр. Вип. 64. Київ-Вінниця, 2022. С. 116-125. <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/5044/4447>

53. Любчак Л.В., Хутченко Д.О. Використання прийомів формувального оцінювання в умовах дистанційно навчання молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць*. Вип. 71. 2022. С. 22-29. <http://repository.vsau.org/getfile.php/32363.pdf>

54. Любчак Людмила, Федчишина Ангеліна. Етика вчителя як фактор соціально-психологічного розвитку молодшого школяра. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції* (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 26-27 березня 2024 р.) / за ред. Н.О. Пахальчук, Т.М.Кривошеї; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця, 2024. Вип. 13. С. 92-95.

55. Назаренко Л. М. Аксіологія виховання як складова соціального становлення дитини: монографія. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. 216 с

56. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. 2016 [Електронний ресурс]. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/> (дата звернення: 16.06.2024).

57. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja (navchalno-metodичний posibnik). *Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області*. Чернівці, 2018. 126 с.

58. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

59. Онлайн-курс для вчителів початкової школи. [Електронний ресурс]. URL : <https://courses.ed-era.com>. (дата звернення: 19.08.2024)/

60. Павленко Н. О. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до використання інтерактивних педагогічних технологій [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04. К. : 2008. 21 с.

61. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; за ред. І.А.Зязюна. 3-тє вид., допов. і переробл. К. : СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.

62. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. К. : СПД Кулінічев Б. М., 2007. 144 с.

63. Проценко О. В. Соціальна компетентність молодших школярів як предмет наукових досліджень. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2014. Вип. 35 (88). С. 451-457.

64. Психолого-педагогічні умови особистісного зростання і соціалізації дітей / за ред. Т.Д. Марцінковской. 2002.

65. Радчук В. М. Психологічні детермінанти конфліктної поведінки особистості: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». К., 2000. 20 с.

66. Ранкова зустріч: що це і навіщо. Нова українська школа. 2017. 12 серпня. – [Електронний ресурс]. URL : <http://nus.org.ua/> (дата звернення: 27.10.2024)

67. Ранкові зустрічі. 1 клас. I семестр. / авт.-упоряд. Н.Ю. Бабіченко, О.А. Нечипоренко, С.М. Хівренко. Х. : Вид. група «Основа», 2018. 148 с. (Серія «Нова українська школа»).

68. Роджерс К., Фрейберг Дж. Свобода учиться. 2002. 527 с.

69. Рутини класу. Частина I. Українська освітня мережа. [Електронний ресурс]. URL : <https://ukrom.in.ua/> (дата звернення: 22.10.2024).

70. Савченко О.Я. Новий етап розвитку 4-річної початкової школи. Початкова школа №1. С.1.

71. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової школи : посібник для вчителів і методистів початкового навчання. К. : Богданова А.М., 2009. 226 с.

72. Савченко О. Я. Компетентнісний підхід як чинник модернізації змісту освіти *Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у навчальному процесі: дидактико-методичні аспекти: Дайджест* / укл. О. В. Онопрієнко. Донецьк : Каштан, 2012. С. 3–8.

73. Семиченко В. Психологія педагогічної діяльності. К., 2005. 250 с.

74. Серпневі конференції – 2018. Дорожня карта «Становлення Нової української школи: перспективи розвитку»: [метод. рек. щодо змісту і форм проведення] / укладачі О.В. Половенко, Л.М. Кірішко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2018. 100 с.

75. Смагіна Т. Поняття та структура соціальної компетентності учнів як наукова проблема. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. Випуск 50. 2010. С. 138–142.

76. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям. Вибр. тв. : у 5 т. К. : Рад. школа, 1976. Т. 2. С. 419-668.

77. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори: у 5 т. К.: Радянська школа, 1976-1977. Т.1. 654 с.

78. Сухомлинський В.О. Суспільство і вчитель. Вибрані твори: у 5 т. К.: Радянська школа, 1976-1977. Т.5. 639 с.
79. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину/ Вибрані твори: у 5 т. К.: Радянська школа, 1976-1977. Т.2. 670 с.
80. Тадаєва А.В. Соціально-педагогічний супровід соціалізації молодших школярів в сучасному інформаційному просторі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / А.В. Тадаєва. Харків, 2016. 258 с.
81. Торфул М.Г. Етика : навчальний посібник. К. : Видавничий центр «Академія», 2005. 416 с.,
82. Цимбалюк І.М. Підвищення професійної кваліфікації: психологія педагогічної праці: Навчально-метод. посібник. 2-ге вид. К.: ВД «Професіонал», 2004. 150 с.
83. Хоружа Л. Етика педагогічної взаємодії як основа збереження психофізичного здоров'я молодшого школяра. Початкова школа. 2009. № 7. С. 51-54.
84. Хоружа Л.Л. Етичні основи реалізації завдань неперервної освіти людини. Сучасна початкова освіта: вектори розвитку. 2012. С. 288-294. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/33686526.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).
85. Чернокозова В. М. Етика вчителя. Педагогічна етика : матеріали про Школу. Київ : Радянська школа, 1969. 224 с.
86. Чиренко Н. Етикет для школяра. Шпаргалка для класного керівника. Київ : Шкільний світ, 2016. 136 с.
87. Шахрай В.М. Соціальна компетентність особистості в науковій літературі. *Соціальні виміри суспільства : збірник наукових праць*. Вип. 11. К. : Інститут соціології НАНУ, 2008. С.352–362.
88. Шкільні рутини. Блог вчителя початкових класів Вінницької Ірини Олександрівни. [Електронний ресурс]. URL: <https://vinickacom.blogspot.com/2018/> (дата звернення: 27.10.2024)/

89. Шпак С. Г. Психологічні особливості поведінки молодших школярів у конфліктних ситуаціях : Дисертація ... канд. психолог. наук. Київ. 2013. 344 с.

90. Юрченко О.М. Інтегровані уроки тематичних тижнів. Лайфхаки для вчителя НУШ. Я досліджую світ. 1 клас. Харків: Вид. група «Основа», 2019. 41 с.

91. Юрченко О.О. Соціальна компетентність молодшого школяра: контент-аналіз поняття. *Інституційний репозитарій Уманського ДПУ імені П. Тичини*. [Електронний ресурс]. URL : <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/7566/1/Yurchenko.pdf> (дата звернення: 13.10.2024).

92. Як вчительки початкової школи вчаться і вчать по-новому. Нова українська школа. 2018. 18 квітня. [Електронний ресурс]. URL : <http://nus.org.ua/articles/yak-vchytelky-pochatkovoyi-shkoly-vchatsya-i-vchat-po-novomu/> (дата звернення: 18.10.2024).

93. Kansanen Pertti. Pedagogical Ethics in Educational Research. UK, Aug 2010. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1076/edre>. (дата звернення: 28.10.2024).

94. Koshmanova T. Pedagogical ethics for the formation happy students. Palma, Spain, July 2019. URL: <https://library.iated.org/view/KOSHMANOVA2019PED> (дата звернення: 12.08.2024).

95. Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N. Formation of Communication Culture of Schoolchildren in the Process of Group Work at the Lessons of Primary School // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Rpoceedings of the International Scientific Conference. Volume III. May 22th-23th, 2020. 328-341. <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/> (дата звернення: 19.10.2024).